

TAKÁCS ISTVÁN (1901-1985) festőművész

Mezőkövesden, törzsgyökeres matyó parasztcsaládban született. A gimnáziumi érettségi után Pestre került az Iparművészeti Iskolába. A festészeti szakra iratkozott be, keserű nélkülözésekkel küzdötte magát előre. Öt évet töltött itt el alapos munkában, mesterségének minden fogását elsajátítva.

Származása meg is magyarázza művészetének egészen egyéni és kiváló tulajdonságait: színeinek ragyogó pompáját, dús változatú skáláját. Fajtájától örökölte azt a szédületes fantáziát is, ami különösen nagyobb méretű képeit jellemzi, de innen eredeztethető stilizáló képessége is, ami kisebb festményein tűnik ki, főképpen matyó madonnáin. Egyházművészetét mélyen vallásos szellem és a barokk ízlés mesterkéeltségtől mentes átélése jellemzi. Színeinek drágakőszerű ragyogása, pompás muzikalitása, nagyszerű érzékkel való adagolása, kompozícióinak egyensúlyban tartott megbonthatatlansága, mozgalmas vonalvezetése, szinte kimeríthetetlen képzelőereje mind eleve meghatározta, hogy a barokk templomok festője legyen, s valóban alig van festőnk, aki megközelítőleg is annyira átérezné a barokk lelkeségét, mint ő.

Mindezt maga is érezte, s ezért lépett az egyházi festő - kevés mai dicsőséget nyújtó - pályájára. Az egyházi festő misszionárius, ő írja ecsetjével a "szegények bibliáját", ő hirdeti színeivel a szegényeknek az evangéliumot, amit életcéljául maga is megfogalmazott.

Különösen bravúros mennyezetképeit látványos gazdagság, magasban lebegő tömegek, égbenyúló távlatok és a föld könnyed összekapcsolása jellemzik. A bibliai és a földi szereplők fölött mindig nyitva áll az ég, az egyház és hazánk szentjeivel.

Tökéletes folytatója volt a legnagyobb barokk mestereknek. Képeit gazdag képzelettel helyezte el korunk templomaiba, keze nyomán a templomok falai látszólag megnyíltak és szabad kilátást nyitottak az égi magasságokba. Külön fejezetet érdemelne még gyönyörű szép matyó madonnái, melyeken a népi ízlés stilizáló művészi bravúrral fémjelzi nem mindennapi tehetségét.

Főműve az egri bazilika két kupolafestménye és a magyar stáció képei. Az első kupolafreskója a magyarság hódolatát mutatja be a Teremtő előtt. A nagykupola freskóján az apokalipszis eseményeit egyesíti a művész egyetlen képbe és vetíti a szemlélő elé. A művésznak ez az alkotása az ihletnek, a tudásnak, az érzésnek és a mesterségnek olyan szerencsés elegye, amelyben az ecset valóban varázspálcának bizonyult.

Jelentős megbízásokat kapott a váci és a szombathelyi székesegyházban is. Aki az általa festett több mint kétszáz templomot meg akarná ismerni, annak az egész országot be kellene járni, de megérné a fáradságot. Északon Sátoraljaújhely, délen Bajaszentiván, keleten Besenyszög, nyugaton Bozsok. Közben természetesen szülővárosának két temploma, ahol szétáradt tehetsége és semmit nem hagyott üresen.

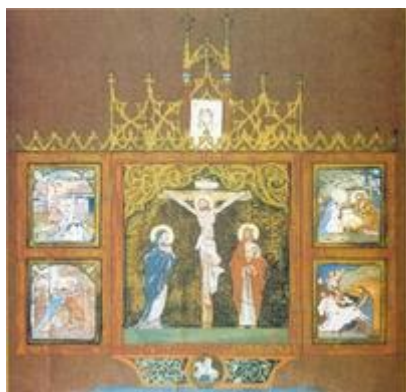
Művészetét nem vitte külföldre. Jó ezt felidézni most, amikor bizonyos fölénnyel kezdik szembeállítani az európaiságot a nemzeti gondolattal.

Állította: "A feladat nem az, hogy Magyarországra a művészetet behozzák, hanem, hogy itt művészetet, és pedig magyar művészetet kell teremteni". Ezért festett főleg magyar szenteket, magyar embereknek. Mikor pedig 1956-ban biztatták, hogy hagyja el az országot, nyugaton néhány év alatt meggazdagodhat, azt válaszolta, hogy "amíg Magyarországon, a saját hazámban egy darab száraz kenyérem lesz, nem megyek külföldre foszlóskalácsért".

Munkáiba belevitte szívének egész melegségét, vallásos áhítatát, az egész lelkét, hogy maradandót alkosson. Nem tikkadt el az izmusok útvesztőiben, a sablonok, a dekadencia beteges álmokat hajszólo küzdelmeiben. Lelke mélységének megérező ereje, érzelmi gazdagsága, nagy őszintesége (mely mentes volt minden filozofikus kiagyaltástól), mély vallásossága, technikai készsége emelik az egyházművészet legjobbjai közé.

Takács Istvánt a freskó éllette. Fogyatkozó erővel is, látástól vakulásig dolgozott, sokszor dideregve a hideg templomokban. A hozzáértők az ország legnagyobb késő barokk festőjének tartják, de ő szerény, talán túlságosan is szerény jellem volt. Nem dörgölődött sem az egyházi, sem a világi hatalmasságokhoz. Ezért nem is akadt közülük művészetének igazán jelentős támogatója. Egyéniség volt, ezt nem adta fel soha. Művészetete és elvei nem képezték alku tárgyát. Soha nem bíralt másokat. Az időre bízta a döntést, ami érték megmarad, ami divat elmúlik?

A sikerről így vélekedett: "A siker kívülről érdekesnek látszik. Nekem nem jelent semmit. Nem a sikerre vágyom, hanem igényre van szükségem. Arra, hogy érezzem, a munkámra szüksége van valakinek, hogy megértik, s freskóim prédikációként hatnak, sőt valamivel többek is annál. A szó elszáll, azt a napi gondok elfeledtetik, de én azt szeretném, hogy képeim újra áhítatot váltsanak ki, és az ég felé emeljék, reménységgel töltsék meg az emberek lelkét."

Az egyházi festészet azonban csak egyik - meghatározó - oldala művészi tevékenységének. S hogy az egyházművészetén kívül a festészet egyéb területein is az elsők közé tartozott, bizonyítják ezeken a területeken elért nagy sikerei. A matyóföld és népe iránti szeretete érződik azokon a képein, melyeken a matyó világot örökítette meg, amilyenek fiatalon megismerte, s ahogyan a művész szemével látta a népviseletet és a parasztság életét.

Talán nincs is olyan alkotása - legyen az egyházi vagy világi témájú, gyermekét tartó Madonna, vagy csoportkép a dolgozó parasztok életéről -, amelyekben ne lenne valami jellegzetesen matyó, ha másban nem, a színek bámulatos harmóniájában. Kiemelkedő szerepet vállalt a matyó hagyományok megőrzésében, a matyók életének, környezetének hiteles bemutatásában. Így mentette meg festészetében azt a színpompás világot, mely ma már csak múzeumi látványosság.

Mintha az Isten napja teljes pompájában ragyogna ezeken a képeken. A színek élnek, világítanak, és hirdetik hitét az élet örök értelmében, bizalmát az emberekben.

A színek sajátosan az övéi, ez az, amikor az ő festésze valahogy más, mint a reneszánsz - és más, mint a barokk. Talán úgy lehetne mondani, hogy a szó klasszikussá érelt értelmében matyó.

Takács István nem volt modern festő abban az értelemben, hogy nem hódolt be különféle tiszavirág-életű izmusoknak, de modern annyiban, amennyiben modern a minden idők tanulságait és szépségeit magában egyesítő örök művészet, és minden idők minden emberéhez szólván, a mai ember számára is megvan a maga mondanivalója.

Vallotta: "a tiszta hitelű művészet a testnek tápláló kenyér, a léleknek tisztuló felszabadulás".

Bán József

Dala József és Takács István születésének 100. évfordulója tiszteletére rendezett gyűjteményes kiállítás katalógusa alapján.

Matyó Madonna
(címlap)

Jézus csodatétele
/100x70 cm, olaj, vászon/

Vasárnap nagymiséről
/75x150 cm, olaj, vászon/

Madonna (színvázlat)
/14,5x10,5 cm, akvarell,
tempera, papír/

Az utolsó vacsora
(színvázlat)
/30x22 cm, tempera, papír/

Fejtanulmány
/19x27 cm, ceruza, fedőfesték,
karton/

Szent Imre (színvázlat)
/13x28 cm, tempera, karton/

Olajbafőtt Szt. János
(színvázlat)
/20x50 cm, tempera,
karton/

A miskolci Szent Anna
templomhoz készített terv
/63x20 cm, tempera, karton/

Keresztelő Szent János a
tömlőcében
/18x22 cm, tempera, karton/

Matyó menyecske
fejkendőben
/60x80 cm, olaj, vászon/

Matyó lány piros kendővel
/95x143 cm, olaj, vászon/

Krétarajz édesanyjáról
/27,5x38,5, pasztellkréta,
papír/

Öreg fa a vízparton
/30x40 cm, tempera,
karton/

Hímző lány
/40x60 cm, rétegelt lemez, olaj/

Menyasszonyöltöztetés
/120x170 cm, olaj, vászon/

Téli utcarészlet
/50x70 cm, olaj, karton/

Hímző lány

Freskóterv

Freskóterv

Édesanyja arcképe
(olajfestmény)

Krétarajz feleségéről

Divattervek

Tájkép (olaj)